

ارزیابی و تحلیل عمران‌پذیری روستایی

مورد مطالعه: نقاط روستایی شهرستان نیر

حسین نظم‌فر (دانشیار برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی)

فرامرز منتظر* (کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی)

چکیده

توسعه روستایی از پایه‌های مهم توسعه ملی هر کشور محسوب می‌شود. آگاهی از ظرفیت، منابع و توانایی‌های مناطق روستایی یک پیش‌نیاز مهم برای برنامه‌ریزی توسعه در این مناطق می‌باشد. از این رو، هدف تحقیق حاضر، تعیین ضریب عمران‌پذیری روستاهای شهرستان نیر استان اردبیل می‌باشد. روش تحقیق بر اساس هدف، شناختی و بر اساس روش، ارزیابی^۰ تحلیلی است. جامعه آماری تحقیق شامل ۱۳ روستای بالای ۳۰۰ نفر از میان ۱۰۰ روستای شهرستان نیر و شاخص‌های مورد استفاده در تحقیق، مشتمل بر شاخص‌های اجتماعی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و ... می‌باشند. داده‌های مورد نیاز با استفاده از سالنامه آماری سال ۱۳۹۰، مراجعه به ادارات و سازمان‌های ذی‌ربط و یافته‌های میدانی جمع‌آوری شده است. جهت تحلیل داده‌ها از مدل ضریب عمران‌پذیری روستاها استفاده شده است. یافته‌های تحقیق نشان‌دهنده شکاف زیاد میان روستاهای شهرستان نیر می‌باشد، به طوری که روستاهای «قره‌شیران»، «ویرسوق» و «بوسجین» نسبت به سایر روستاها توسعه‌یافته‌تر بوده و از ضریب عمران‌پذیری بالاتری برخوردار می‌باشند و سایر روستاها از ضریب عمران‌پذیری پایین‌تری برخوردار بوده و سرمایه‌گذاری در آنها احتمالاً با شکست روبه‌رو خواهد شد. نتایج آزمون همبستگی پیرسون، در خصوص رابطه بین جمعیت و ضریب عمران‌پذیری از همبستگی بالایی حکایت دارد به طوری که هر چه جمعیت روستاها بیشتر باشد از ضریب عمران‌پذیری بالاتری برخوردارند. همچنین بررسی رابطه بین فاصله از مراکز شهری و ضریب عمران‌پذیری نیز، حاکی از وجود همبستگی نسبتاً ضعیفی بین این دو عامل می‌باشد به طوری که نزدیکی روستاها به مراکز شهری تا حد نسبتاً ضعیفی در توسعه‌یافتگی آنها مؤثر می‌باشد.

کلمات کلیدی: ضریب عمران‌پذیری، عمران روستایی، توسعه روستایی، شهرستان نیر

مقدمه

توسعه یکی از مفاهیمی است که بعد از جنگ جهانی دوم در مباحث علمی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و کشورداری و همچنین در مسائل بین‌المللی جایگاهی ویژه پیدا کرده است (موسی پور میاندهی و استعلاجی، ۱۳۸۹: ۲). معنای توسعه تا اواسط قرن گذشته تداوم رشد اقتصادی بود که اغلب با رشد تولید ناخالص ملی و درآمد سرانه کشورها سنجیده می‌شد (زیاری و همکاران، ۱۳۹۰: ۲)؛ اما توسعه تنها یک فرایند اقتصادی نیست (پائول، ۱۹۹۹: ۵۶). چراکه توسعه جریانی چندبعدی است که تجدید سازمانی و جهت‌گیری متفاوت کل نظام اقتصادی^۱ اجتماعی را در خود دارد. در معنی ساده‌تر می‌توان توسعه را رشد همراه با عدالت اجتماعی دانست (هدر، ۲۰۰۳: ۳). به بیان سازمان ملل، توسعه فرایندی است که کوشش‌های مردم و دولت را برای بهبود اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی هر منطقه متحد کرده و مردم این مناطق را در زندگی یک ملت ترکیب نموده و آن‌ها را برای مشارکت در پیشرفت ملی توانا می‌سازد (صفائی پور و مودت، ۱۳۹۲: ۲). از این‌رو؛ توسعه متعادل و هماهنگ مناطق، یک پیش‌نیاز بسیار مهم برای حصول پایداری اقتصادی و پیشرفت یکپارچه کشور به شمار می‌رود (مارتیک و سویک، ۲۰۰۱: ۳۴۴).

توسعه روستایی جزئی از برنامه‌های توسعه هر کشور محسوب می‌شود که برای دگرگون‌سازی ساخت اجتماعی^۲ اقتصادی جامعه روستایی به کار می‌روند. از سوی دیگر، توسعه روستایی را می‌توان عاملی در بهبود شرایط زندگی افراد متعلق به قشر کم‌درآمد ساکن روستا و خودکفا سازی آنان در روند توسعه کلان کشور دانست (ملکی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲). بررسی وضعیت کلی اجتماعات روستایی در ایران نشان می‌دهد که برنامه‌های توسعه روستایی چندان موفقیت‌آمیز نبوده است. از آنجاکه برنامه‌های توسعه از دستیابی به اهداف در همه زمینه‌ها دور مانده‌اند، بیشترین آثار منفی خود را بر اجتماعات روستایی گذاشته‌اند (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۱۶). از این‌رو شناخت و بررسی امکانات و در پی آن تعیین سطوح برخورداری جامعه روستایی، نخستین گام در فرآیند برنامه‌ریزی و توسعه برای این جامعه به شمار می‌رود (همان، ۹۹). بررسی و شناخت وضعیت نواحی، قابلیت‌ها و تنگناهای آن در برنامه‌ریزی از اهمیت بسزایی برخوردار است، امروزه آگاهی از نقاط قوت و ضعف نواحی، نوعی ضرورت جهت ارائه طرح‌ها و برنامه‌ها محسوب می‌شود. به طوری که استفاده از شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی و ... می‌تواند معیاری مناسب هم برای تعیین جایگاه روستا و هم در جهت رفع مشکلات و نارسایی‌های مبتلا به خود برای نیل به رفاه اقتصادی و سلامتی اجتماعی جهت رسیدن به توسعه باشد (دین‌پناه، ۱۳۹۳: ۲).

در کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران به توسعه روستایی توجه کمتری شده است، چنانچه بعد از اصلاحات ارضی، از یک‌سو به دلیل این بی‌توجهی و از سوی دیگر به دلیل بالا رفتن قیمت نفت و توجه به شهرها که موجب بالا رفتن میزان درآمد و کیفیت زندگی در شهرها شد، مردم روستاها برای رسیدن به شغل، درآمد بیشتر

و ... به‌طور چشمگیری به شهرها مهاجرت کردند که هم موجب تضعیف بخش کشاورزی و آسیب دیدن روستاها شد و از سوی دیگر ازدحام جمعیت، حاشیه‌نشینی، بزهکاری، آلودگی و ... را در شهرها موجب شد. این در حالی است که روستا و جامعه روستایی هم نقش اساسی را در توسعه شهری و رشد اقتصاد منطقه‌ای و هم جایگاه مهمی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی کشور ایفا می‌کند. از این‌رو توجه به برنامه‌ریزی روستایی و توسعه روستاها در فرایند توسعه ملی اهمیت بالایی دارد. در استان اردبیل و در منطقه مورد مطالعه یعنی شهرستان نیر، به دلیل عدم توجه به روستاها، ضعف اقتصادی و درآمدی مردم و کمبود امکانات، جمعیت به‌طور چشمگیری برای دستیابی به شغل، درآمد بیشتر و تسهیلات به شهرها مهاجرت می‌نمایند. به‌طوری‌که جمعیت شهرستان نیر در سرشماری سال ۱۳۵۷ برابر با ۳۰۵۱۴ نفر بوده و در سال ۱۳۸۵ به ۲۴۲۸۸ نفر رسیده است که در همین سال جمعیت شهری منطقه برابر ۶۳۱۴ نفر و جمعیت روستایی برابر ۱۷۹۷۴ نفر می‌باشد. این جمعیت در سال ۱۳۹۰ به ۲۳۶۵۶ کاهش یافته است که در همین سال جمعیت شهری برابر با ۶۶۷۴ نفر و جمعیت روستایی ۱۶۹۸۲ نفر می‌باشد. چنانچه اگر جمعیت شهر کوراییم را که اخیراً به شهر تبدیل شده نیز جز روستاها حساب کنیم از آمارها مشخص است که جمعیت روستایی با کاهش روبه‌رو بوده و دلیل کاهش جمعیت، مهاجرت به شهرهای اطراف و بخصوص شهر تهران می‌باشد. از این‌رو؛ هدف اصلی پژوهش حاضر تعیین ضریب عمران پذیری در روستاهای بالای ۳۰۰ نفر جمعیت شهرستان نیر از توابع استان اردبیل بر اساس شاخص‌های مختلف اجتماعی، بهداشتی، ارتباطات و حمل‌ونقل، فرهنگی، آموزشی، زیرساختی، سیاسی - اداری، خدماتی، گردشگری، ورزشی و ... می‌باشد تا با شناسایی روستاهای دارای توان عمران‌پذیری بالا فعالیت‌های عمرانی در این روستاها در اولویت اول برنامه‌ریزی قرار گیرد و از این طریق بتواند در وهله اول موجب توسعه روستاهای مورد هدف و بعد موجبات توسعه روستاهای بلافصل خود که از توان کمتری برخوردار هستند را فراهم نماید. در این راستا، تحقیق حاضر علاوه بر بررسی و تحلیل هدف فوق، در پی پاسخگویی به سؤالات زیر نیز می‌باشد:

- ۱- آیا مرکزیت اداری - عملکردی دهستان در ارتقای ضریب عمران‌پذیری روستاها مؤثر بوده است؟
- ۲- آیا بین ضریب عمران‌پذیری روستاهای شهرستان نیر و جمعیت آن‌ها رابطه معناداری وجود دارد؟
- ۳- آیا بین ضریب عمران‌پذیری روستاهای شهرستان نیر و فاصله آن‌ها از مراکز شهری شهرستان (نیر و کوراییم) رابطه معناداری وجود دارد؟

پیشینه تحقیق

قبل از شروع به هر تحقیقی آگاهی از تحقیقات صورت گرفته‌شده در مورد موضوع مورد مطالعه ما ضروری می‌باشد زیرا این کار کمک می‌نماید تا با تحقیقات صورت گرفته و روش کار آن‌ها آشنا شویم. تحقیقاتی که تاکنون در زمینه عمران‌پذیری روستاها صورت گرفته بسیار اندک است از این‌رو به چند مورد از تحقیقات که به‌نوعی به موضوع پژوهش مرتبط است اشاره می‌شود.

عناصرتانی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان «سطح‌بندی پایداری توسعه روستایی با استفاده از فن تصمیم‌گیری چند معیاره برنامه‌ریزی توافقی CP (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان کمیجان)» نتیجه‌گیری می‌کند که سکونت‌گاه‌های روستایی شهرستان کمیجان، روستاهای خنجین، امام درویشان، سمقاور و محمودآباد در سطوح بالا و روستاها سلوکلو، راستگردان، روشنایی و چالمیان در سطوح پایین پایداری قرار گرفتند. با این تفاسیر آگاهی از وضعیت پایداری در نواحی روستایی و شناخت وضع موجود می‌تواند نقش مهمی در ارتقای مدیریت و برنامه‌ریزی و تخصیص بهینه منابع جهت ایجاد سلسله مراتبی از سکونتگاه‌های روستایی با پیوند و کارکرد مطلوب داشته باشد. غفاری و صالحی (۱۳۹۲) در پژوهشی تحت عنوان «سطح‌بندی توسعه روستایی به روش تصمیم‌گیری چند معیاره فازی (مطالعه موردی: شهرستان شهرکرد، بخش سامان)» نتیجه‌گیری می‌کند که نقاط روستایی موجود علی‌رغم داشتن شرایط محیطی تقریباً همگن، با توجه به جایگاه و عملکرد متفاوت مکانی - فضایی از لحاظ میزان برخورداری و سطح توسعه‌یافتگی نیز تفاوت‌های قابل‌ملاحظه‌ای دارند. همچنین سطح برخورداری دهستان‌ها در هر یک از ابعاد اجتماعی - اقتصادی با یکدیگر برابر نیست. این تفاوت‌ها لزوم بازنگری و اجرای دقیق و کامل طرح ساماندهی فضا و سکونتگاه‌های روستایی را برای نیل به یک توسعه یکپارچه و متوازن اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. صفری و بیات (۱۳۹۲) در پژوهشی تحت عنوان «تعیین سطوح توسعه‌یافتگی نواحی روستایی استان آذربایجان شرقی با استفاده از تکنیک آماری تحلیل عاملی و تحلیل خوشه‌ای» نتیجه‌گیری می‌کنند که لحاظ سطح توسعه‌یافتگی بین دهستان‌های استان تفاوت و نابرابری وجود دارد به طوری که از مجموع ۱۴۱ دهستان این استان یک دهستان در سطح کاملاً برخوردار، ۵ دهستان برخوردار، ۵۵ دهستان تا حدی برخوردار، ۲۴ دهستان محروم، ۵۶ دهستان در سطح بسیار محروم قرار دارند. ملکی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «سنجش ضریب عمران‌پذیری روستاهای بزرگ شهرستان روانسر» نتیجه‌گیری می‌کنند که شکاف زیاد میان روستاهای شهرستان وجود دارد. به طوری که روستاهای نهرابی حسن‌آباد و قوری‌قلعه نسبت به روستاهای دیگر توسعه‌یافته‌تر هستند و ضریب عمران‌پذیری بالاتری دارند و روستاهای دیگر در پایین‌ترین سطح قرار گرفته‌اند و سرمایه‌گذاری در آن‌ها احتمالاً از بازدهی کمتری برخوردار خواهد شد. بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که در تحقیقات صورت گرفته، بیشتر به سطح‌بندی توسعه روستایی پرداخته شده و روستاها را بر مبنای شاخص‌های توسعه آن‌ها و با استفاده از مدل‌های سطح‌بندی، مورد ارزیابی قرار داده‌اند در حالی که تحقیق حاضر به ارزیابی ضریب عمران‌پذیری روستایی^۱ پرداخته است که تاکنون در این زمینه تحقیقاتی بسیار اندکی صورت گرفته است. همچنین این پژوهش علاوه بر ارزیابی ضریب عمران‌پذیری از ضریب

۱. ضریب عمران‌پذیری: سنجش پذیرش و پتانسیل‌های ذاتی - جغرافیایی روستا برای توسعه اقتصادی - اجتماعی، کالبدی و جلب مشارکت‌های مردمی و جذب سرمایه‌گذاری است (پریزادی، ۱۳۹۴، جزوه کارشناسی ارشد: ۳).

همبستگی پیرسون برای بررسی همبستگی بین ضریب عمران‌پذیری روستایی با میزان جمعیت و نزدیکی به کانون‌های شهری پرداخته است که از جنبه‌های نوآورانه و نکات مثبت این تحقیق نسبت به سایر تحقیقات می‌باشد.

مبانی نظری

توسعه به معنای کوشش آگاهانه، نهادی و برنامه‌ریزی‌شده برای نیل به پیشرفت‌های اجتماعی و اقتصادی را می‌توان پدیده‌ای نوظهور در قرن بیستم دانست که از سال ۱۹۱۷ میلادی از سوی شوروی سابق آغاز شد و از آن تاریخ تاکنون، اندیشه توسعه و تحول تکامل‌یافته است (تقوایی و صالحی، ۱۳۹۲: ۴)؛ اما استفاده وسیع از این واژه به‌عنوان یک چارچوب تحلیلی برای درک بیشتر جوامع انسانی، به بعد از جنگ جهانی دوم و در دهه‌های ۱۹۶۰ - ۱۹۵۰ مربوط می‌شود (غیاثوند و معزی‌فر، ۱۳۹۰: ۳). به اعتقاد عده‌ای توسعه رشد سریع و ممتد سرانه واقعی، همگام با پیشرفت‌هایی در مشخصات تکنولوژیکی، اقتصادی و جمعیتی جامعه است (استرلین، ۱۹۶۸: ۳۹۵). امروزه مفهوم توسعه از رشد اقتصادی صرف فراتر رفته و با مفهوم توسعه انسانی، عدالت اجتماعی، بهبود توزیع امکانات و تعادل فضایی پیوند خورده است. در این راستا، ارتقای سطح زندگی افراد، هدف نهایی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه اقتصادی - اجتماعی است (کلاتتری و همکاران، ۱۳۸۸: ۶). در اصل توسعه به معنای بهبود شرایط زندگی بوده است (پیت، ۱۹۹۹: ۱۷).

یکی از دغدغه‌های مهم به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، رسیدن به سطح قابل قبولی از توسعه در ابعاد مختلف است. توسعه روستایی یکی از پایه‌های اولیه و مهم توسعه ملی هر کشور محسوب می‌شود (صفری و بیات، ۱۳۹۲: ۲)؛ و با توجه به نقش مهمی که در نظام تولید، اشتغال، گستردگی پهنه جغرافیایی و جمعیت در خور، در نظام توسعه کشور از جایگاه ویژه‌ای برخوردار هستند (علی‌الحسابی، ۱۳۸۱: ۱۵)؛ و به‌مثابه بخشی از نظام سکونت‌گاهی جایگاه مشخصی در حوزه برنامه‌ریزی سرزمین دارد و اگر به دلایلی در روند توسعه فضاهای روستایی وقفه‌ای ایجاد شود، به‌گونه‌ای که نظام روستایی قادر به ایفای نقش سازنده خویش در نظام ملی و سرزمینی نباشد، در آن صورت آثار و پیامدهای مسائل روستایی در حوزه‌های شهری و در نهایت در کلیت سرزمین گسترش می‌یابد (رضوانی، ۱۳۹۰: ۲). در چارچوب رهیافت مطلوب توسعه برای مناطق روستایی که با توسعه پایدار روستایی شناخته می‌شود، هم‌اینک برخلاف گذشته، توسعه روستایی مبتنی بر رویکردی کلی‌نگر و سیستمی است که دربردارنده ابعاد بنیادی، شکل‌دهنده نظام توسعه روستایی و هم‌پیوندی موزون میان آنان است (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۳: ۲). با توجه به اهمیت رهیافت توسعه پایدار روستایی، تاکنون تعاریف و برداشت‌هایی مختلف از آن ارائه شده است که از آن جمله‌اند: «توسعه پایدار روستایی رهیافتی برای توسعه است که در آن کارایی، عدالت و پایداری باهم تلفیق شده‌اند، به‌گونه‌ای که کارایی متضمن استفاده بهینه از منابع، عدالت متضمن فقرزدایی و کاهش شکاف بین فقرا و ثروتمندان و هدف از پایداری نیز

پایداری معیشت با حفظ امرار معاش آینده از طریق حفظ منابع طبیعی باشد» (براور، ۲۰۰۴: ۴۷). از این رو برای توسعه و عمران روستاها باید همت بیشتری گمارد و برای نیل به توسعه و به طور اخص توسعه روستایی در هر کشور و سرزمین، نیازمند برنامه‌ریزی منسجم و هماهنگ هستیم (پاپلی یزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۵: ۵۸). همان گونه که میسرا معتقد است، توسعه عملی ناگهانی و اتفاقی نیست، بلکه طی مراحل در طول زمان (فرآیند) و در نتیجه برنامه‌ریزی آگاهانه پدید می‌آید (میسرا، ۱۳۷۲). بر این اساس برنامه‌ریزی این ارتباط و جریان‌های بین سکونتگاه‌ها؛ نیاز به ساماندهی فضایی را برای نواحی روستایی به وجود می‌آورد تا با کمک آن، سرمایه‌گذاری‌ها در سکونتگاه‌هایی انجام شود که خدمات حاصل از آن بتواند جمعیت وسیعی را که در آن مراکز و یا نواحی پیرامون آن سکونت دارند، پوشش دهد و نیز ساکنان نواحی روستایی کم تراکم اطراف نیز بتوانند به سهولت به آن خدمات دسترسی داشته باشند (زبردست، ۱۳۸۲: ۵).

روش‌شناسی پژوهش

شهرستان نیر در غرب استان اردبیل بین کوه‌های سبلان و بزقوش قرار دارد. علاوه بر آب‌های گرم و سرد معدنی از نظر آب‌وهوا منطقه زیبایی به شمار می‌رود و از موهبت طبیعی مانند دامنه‌های سرسبز و قلعه‌های سر به فلک کشیده سبلان برخوردار است. آب‌وهوای آن در تابستان معتدل و مطبوع است. رودهای مهم آن بالیقلو چای، نیر چایی، آغلاغان، قورچای و جوراب چای می‌باشد. از آب‌های معدنی و چشمه‌های آبگرم منطقه می‌توان به بوشلی (بروجلو)، قینرجه، سفزچی (ایستی سو و دیب‌سبز گل)، بولاقلار، لای و اسلام‌آباد اشاره کرد. شهرستان نیر با وسعت ۱۴۹۵/۴ کیلومترمربع ۸/۳۳ درصد از کل استان را شامل می‌شود و در ارتفاع ۱۴۵۰ متر از سطح دریا قرار دارد. این شهرستان از غرب با سراب، از جنوب با میانه، از شرق با شهرستان اردبیل و از شمال با ارتفاعات کوه سبلان همسایه می‌باشد و راه اصلی ارتباطی استان اردبیل و آذربایجان شرقی از این شهرستان می‌گذرد. زبان مردم شهرستان نیر ترکی بوده و از لحاظ دینی مردم منطقه معتقد به مذهب شیعه اثنی عشری می‌باشند. جمعیت شهرستان نیر در سرشماری سال ۱۳۸۵ برابر با ۲۴۲۸۸ نفر بوده که از این تعداد ۲۶ درصد در نقاط شهری و ۷۴ درصد در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند. در سال ۱۳۹۰ این جمعیت به ۲۳۶۵۶ نفر رسیده است که حاکی از کاهش جمعیت کل در سال ۹۰ نسبت به سال ۸۵ می‌باشد؛ اما در همین سال جمعیت شهری منطقه به ۲۸/۲۱ نفر و جمعیت روستایی به ۷۱/۷۸ درصد رسیده است؛ که نشانگر افزایش جمعیت شهری و کاهش جمعیت روستایی می‌باشد این درصد جمعیت شهری و روستایی نسبت به جمعیت شهری و روستایی بسیار ایده آل است؛ اما نکته‌ای که حائز اهمیت است توجه به روستاها برای جلوگیری از کاهش جمعیتی آن‌ها در برابر شهرهاست که در اینجا باید برنامه‌ریزی روستایی نقش خود را ایفا نماید؛ اما نکته دیگری که بسیار مهم است کاهش جمعیت این شهرستان در دوره‌های مختلف سرشماری است که علت اصلی آن مهاجرت به

شهرهای اطراف و بخصوص تهران است که این امر نیز به نوبه خود ضرورت توجه به توسعه منطقه‌ای و توسعه روستایی را بیان می‌کند.

جدول شماره (۱): تقسیمات شهرستان نیر به تفکیک بخش و دهستان در سال ۱۳۹۰

نام شهرستان	نام بخش	نام دهستان	جمعیت سال ۸۵	جمعیت سال ۹۰	تعداد روستا	روستاهای بالای ۳۰۰ نفر	جمعیت
نیر	کوراییم	مهماندوست	۳۳۴۰	۳۱۳۶	۲۳	بوسجین	۶۵۳
		یورتچی شرقی	۲۹۳۵	۲۴۷۳	۲۶	قورتولموش	۵۴۴
		یورتچی غربی	۳۸۸۲	۳۸۴۵	۲۰	قره شیران	۶۱۷
مرکزی		دورسونخواجه	۵۲۶۷	۵۰۲۱	۱۸	مجیدآباد	۳۸۶
						ایلانجیق	۴۱۱
						اسلام‌آباد	۵۵۴
						ایرنجی	۳۱۹
						پیرنق	۳۰۶
						دیمان	۳۹۶
						کندوان	۳۰۵
						میمند	۳۱۲
						ویرسق	۹۹۳
						گلستان	۴۱۶
		رضا قلی قشلاقی	۲۵۲۲	۲۵۰۷	۱۳		

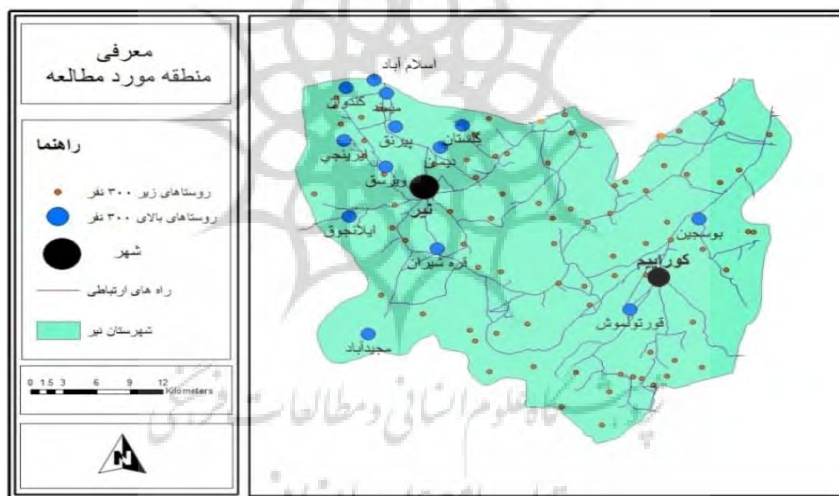
(منبع: سالنامه آماری سال ۱۳۹۰)

شکل شماره (۱): موقعیت شهرستان نیر و دهستان‌های تابعه در استان اردبیل و کشور

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۶)

شکل شماره (۲): موقعیت روستاهای بالای ۳۰۰ نفر جمعیت در شهرستان نیر

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۶)

روش این پژوهش بر اساس هدف، شناختی و بر اساس ماهیت ارزیابی - تحلیلی است. گردآوری آمار و داده‌ها، با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای، آمارنامه‌ها و سرشماری نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ صورت پذیرفته است. جامعه آماری تحقیق شامل ۱۳ روستای بالای ۳۰۰ نفر جمعیت شهرستان نیر در سال ۱۳۹۰ می‌باشد. پژوهش حاضر در پی آن است تا ضریب عمران‌پذیری این روستاها را بر اساس شاخص‌های مختلف جمعیتی، بهداشتی، ارتباطات و حمل‌ونقل، فرهنگی، آموزشی، زیرساختی، سیاسی- اداری، خدماتی، گردشگری،

ورزشی و ... با استفاده از تکنیک $DC = \frac{PF}{NF}$ ضریب عمران‌پذیری تعیین نماید. برای وزن‌دهی به شاخص‌ها از مقیاس ۹ کمیتی توماس ال ساعتی و از نرم‌افزار SPSS (آزمون همبستگی پیرسون) برای بررسی رابطه همبستگی میان جمعیت و فاصله از مراکز شهری با ضریب عمران‌پذیری روستاها استفاده شده است. همچنین از نرم‌افزار EXCEL برای انجام محاسبات و از نرم‌افزار GIS برای تهیه نقشه استفاده شده است.

شاخص‌های مورد استفاده در تحقیق

شناخت بهتر و دقیق‌تر از مکان‌های جغرافیایی در زمینه‌های مختلف در سطوح متفاوت منوط به در دسترس داشتن اطلاعات کامل و پردازش‌شده از مکان‌های مورد نظر است. برای نیل به این مهم از شاخص‌ها و متغیرها استفاده می‌شود (امانیپور و مودت، ۱۳۹۲: ۸). شاخص‌های توسعه در واقع بیان آماری پدیده‌های موجود در منطقه است (کلانتری، ۱۳۹۰: ۱۱۱). هر ارزشیابی و نظارتی وقتی به شکل مؤثر انجام می‌شود که شاخص‌های دقیق و مناسبی برای قضاوت و تصمیم‌گیری در اختیار داشته باشد. وجود شاخص‌های مناسب و کاربردی به‌عنوان قدم اصلی در راه ارزش‌یابی و سنجش مؤثر عملکرد سازمان تلقی می‌شود (لطفی و شعبانی، ۱۳۹۲: ۷).

در این تحقیق به منظور سنجش میزان عمران‌پذیری ۱۳ روستای بالای ۳۰۰ نفر جمعیت شهرستان نیر از شاخص‌های مختلف جمعیتی، بهداشتی، ارتباطات و حمل‌ونقل، فرهنگی، آموزشی، سیاسی-اداری، بازرگانی-خدماتی، موقعیت و وضعیت جغرافیایی، گردشگری، کالبدی و ورزشی استفاده شده است که هر کدام از این شاخص‌ها دارای زیر شاخص‌هایی هستند که با مراجعه به کتب، منابع و مقالات و استفاده از نظرات کارشناسان انتخاب شده‌اند. برای سنجش ضریب عمران‌پذیری ۱۳ روستای بالای ۳۰۰ نفر جمعیت شهرستان نیر که از مجموع ۱۰۰ روستای این شهرستان انتخاب شده‌اند از تکنیک ضریب عمران‌پذیری استفاده شده است. در این تحقیق به دلیل بزرگ بودن روستاها از برخی فاکتورهای مشترک میان آن‌ها از جمله مسجد، شورای اسلامی، دهیاری و ... صرف نظر شده است.

شرح مدل: روش تعیین ضریب عمران‌پذیری نواحی

در اجرای هر طرح و پروژه عمرانی در یک ناحیه باید با توجه به شاخص‌های محیطی و یا دیگر پدیده‌هایی که وجود دارند ظرفیت عمران‌پذیری را مشخص نمود و سپس با توجه به نتیجه‌ای که حاصل می‌شود، بر طبق آن عمل کرد. بدین منظور برای اینکه بتوانیم تشخیص دهیم که یک ناحیه یا یک منطقه تا چه حد قابلیت پذیرش فعالیت‌های عمرانی را دارد، قبل از اینکه هر عملی برای برنامه‌ریزی انجام گیرد، می‌توان فرمول زیر را به کار برد.

$$DC = \frac{PF}{NF}$$

رابطه ۱:

در این فرمول (۱): $DC =$ ضریب (ظرفیت) عمران پذیری؛ $PF =$ پدیده طبیعی و انسانی مثبت (مساعد)؛ $NF =$ پدیده طبیعی یا انسانی منفی (نامساعد). فرمول فوق را اگر بخواهیم برای مجموعه پدیده‌های طبیعی، انسانی به کار ببریم، باید آن را به صورت زیر تغییر دهیم:

$$DC = \frac{\sum P}{\sum N} \quad \text{رابطه ۲:}$$

در این فرمول (۲): $DC =$ ضریب (ظرفیت) عمران پذیری؛ $PF =$ مجموع پدیده‌های طبیعی یا انسانی مثبت؛ $N =$ مجموع پدیده‌های طبیعی یا انسانی منفی. همچنین اگر بخواهیم درصد عمران پذیری نواحی را مشخص کنیم، می‌توانیم از فرمول (۳) استفاده نماییم (ملکی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶-۷).

$$DC\% = \frac{\sum P}{\sum N} * \quad \text{رابطه ۳:}$$

۱۰۰

برای استفاده از فرمول‌های فوق (۲،۳) باید به هر یک از پدیده‌ها و عوامل طبیعی و انسانی یک امتیاز داد و سپس مجموع امتیازات را در فرمول قرارداد. آنگاه اگر نتیجه و جواب حاصله (در فرمول ۲) کمتر از عدد ۱ بود، عمران‌پذیری ناحیه یا منطقه موردنظر منفی است و سرمایه‌گذاری در آن احتمالاً با شکست روبه‌رو خواهد شد و اگر جواب بیش از عدد ۱ درآمد، عمران‌پذیری ناحیه موردنظر مثبت بوده و هر چه عدد حاصله از ۱ بزرگ‌تر باشد، عمران‌پذیری از مطلوبیت بیشتری برخوردار خواهد بود و هر چه به عدد ۱ نزدیک شود و از عدد ۱ کمتر شود، ضعف پذیرش سرزمین آرایبی بیشتر نمایان خواهد شد. باید توجه نمود که در محاسبات ظرفیت عمران-پذیری، تمامی پدیده‌ها و عوامل طبیعی، انسانی و ... محاسبه شده و در هر یک از عوامل فوق به‌غیر از گروه‌های اصلی، رده‌های فرعی و اجزای آن‌ها نیز بررسی شده و در نظر گرفته شوند؛ زیرا هر چه دقت بیشتری شود، موفقیت بیشتری به دست خواهد آمد؛ چراکه هر قدر ناحیه مورد مطالعه محدودتر و مشخص‌تر باشد، یکنواخت‌تر و هماهنگ بوده و بالطبع نتایج تحقیقات و مطالعات به حقیقت و واقعیت نزدیک‌تر خواهد شد (آسایش، ۱۳۸۳: ۷۵).

یافته‌های پژوهش

برای سنجش عمران‌پذیری روستاهای شهرستان نیر و تعیین میزان قابلیت پذیرش فعالیت‌های عمرانی ابتدا ماتریس داده‌ها را تشکیل می‌دهیم (جدول‌های ۲، ۳، ۴، ۵، ۶ و ۷).

جدول شماره (۲): ضریب عمران پذیری روستاهای مورد مطالعه

P & N	بهداشتی - درمانی												وضعیت جمعیتی به نفر				روستا	
	جمع آوری زباله		بهورز		دندان پزشکی		پزشک		پایگاه بهداشت		حمام عمومی		جمعیت نسبت به ۸۵ افزایش یا کاهش = ۵		۷۰۰ نفر و بالاتر	۷۰۰ تا ۵۰۰		
N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	۵	۶	
۸	۱۴	-	۱	-	۲	۳	-	۵	-	-	۵	-	۱	-	۵	-	۴	بوسجین
۱۴	۸	-	۱	-	۲	۳	-	۵	-	-	۵	۱	-	۵	-	-	۴	قور توموش
۷	۱۵	-	۱	۲	-	-	۳	-	۵	-	۵	-	۱	۵	-	-	۳	قره شیران
۹	۱۳	-	۱	-	۲	۳	-	-	۵	-	۵	۱	-	۵	-	-	-	مجیدآباد
۱۲	۱۰	۱	-	۲	-	۳	-	۵	-	-	۵	۱	-	-	۵	-	-	ایلاتجیق
۱۴	۸	۱	-	-	۲	۳	-	۵	-	-	۵	-	۱	۵	-	-	۴	اسلام آباد
۱۰	۱۲	۱	-	-	۲	۳	-	-	۵	-	۵	۱	-	۵	-	-	-	ایرنجی
۸	۱۴	-	۱	-	۲	۳	-	۵	-	-	۵	-	۱	-	۵	-	-	پیرنق
۷	۱۵	۱	۰	-	۲	-	۳	۵	-	-	۵	۱	-	-	۵	-	-	دیمان
۲۰	۲	۱	۰	-	۲	۳	-	۵	-	۵	-	۱	-	۵	-	-	-	کندوان
۱۴	۸	-	۱	-	۲	۳	-	۵	-	-	۵	۱	-	۵	-	-	-	میمند
۸	۱۴	-	۱	-	۲	۳	-	۵	-	-	۵	-	۱	-	۵	۵	-	ویرسق
۹	۱۳	-	۱	-	۲	۳	-	۵	-	-	۵	۱	-	-	۵	-	-	گلستان

(منبع: نگارندگان: ۱۳۹۶)

پروژه‌های مکانی - فضایی

سال دوم - شماره ۱ سوم - تابستان ۱۳۹۷

پروژه مکانی و فضایی
رتال جامع علوم انسانی

جدول شماره (۳): ضریب عمران پذیری روستاهای مورد مطالعه

P & N		فرهنگی		ارتباطات و حمل و نقل														روستا
				کتابخانه عمومی		پوشاک روستایی		دسترسی به وسیله نقلیه عمومی		دسترسی عمومی اینترنت		دفتر فناوری اطلاعات - ارتباطات		دفتر مخابرات		دفتر پست		
EN	PN	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	
۴	۱۲	۲	-	۱	-	-	۴	-	۱	-	۳	-	۱	-	۲	-	۱	بوسجین
۸	۸	۲	-	۱	-	۴	-	-	۱	-	۳	-	۱	-	۲	-	۱	قور تولموش
۱۲	۴	۲	-	۱	-	۴	-	۱	-	۳	-	-	۱	-	۲	-	۱	قره شیران
۱۱	۵	۳	-	۱	-	۴	-	-	۱	-	۳	-	۱	۲	-	۱	-	مجیدآباد
۱۶	۰	۲	-	۱	-	۴	-	۱	-	۳	-	۱	-	۲	-	۱	-	ایلانجیق
۱۶	۰	۲	-	۱	-	۴	-	۱	-	۳	-	۱	-	۲	-	۱	-	اسلام آباد
۱۶	۰	۳	-	۱	-	۴	-	۱	-	۳	-	۱	-	۲	-	۱	-	ایرنجی
۱۲	۴	۳	-	۱	-	-	۴	۱	-	۳	-	۱	-	۲	-	۱	-	پیرنق
۱۱	۵	۳	-	-	۱	-	۴	۱	-	۳	-	۱	-	۲	-	۱	-	دیمان
۱۶	۰	۳	-	۱	-	۴	-	۱	-	۳	-	۱	-	۲	-	۱	-	کندوان
۱۲	۴	۳	-	۱	-	-	۴	۱	-	۳	-	۱	-	۲	-	۱	-	میمند
۶	۱۰	۳	-	۱	-	-	۴	-	۱	-	۳	-	۱	۲	-	-	۱	ویرسق
۱۱	۵	۳	-	۱	-	-	۴	-	۱	۳	-	۱	-	۲	-	۱	-	گلستان

(منبع: نگارندگان: ۱۳۹۶)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

جدول شماره (۴): ضریب عمران پذیری روستاهای مورد مطالعه

P & N	گاز و آب						سیاسی و اداری				آموزشی				روستا			
	سامانه تصفیه آب		آب لوله کشی		گاز لوله کشی		پاسگاه نیروی انتظامی		شورای حل اختلاف		دبیرستان پسرانه و دخترانه هر کدام = ۲		دخترانه و پسرانه و مختلط و شبانه روزی هر کدام			روستا مهد		
EN	PN	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	
۹	۱۱	-	۱	۳	-	-	۳	۲	-	-	۱	۰	۴	۳	۲	۱	-	بوسجین
۱۴	۶	-	۱	۳	-	-	۳	۲	-	-	۱	۴	۰	۴	۱	۱	-	قور تولموش
۱۰	۱۰	-	۱	-	۳	-	۳	۲	-	۱	-	۴	۰	۳	۲	-	۱	قره شیران
۱۵	۵	-	۱	۳	-	-	۳	۲	-	۱	-	۴	۰	۴	۱	۱	-	مجیدآباد
۱۶	۴	-	۱	۳	-	-	۳	۲	-	۱	-	۴	۰	۵	۰	۱	-	ایلانجیق
۱۱	۹	-	۱	-	۳	-	۳	۲	-	-	۱	۴	۰	۴	۱	۱	-	اسلام آباد
۱۵	۵	-	۱	۳	-	-	۳	۲	-	-	۱	۴	۰	۵	۰	۱	-	ایرنجی
۱۳	۷	-	۱	-	۳	-	۳	۲	-	۱	-	۴	۰	۵	۰	۱	-	پیرنق
۱۰	۱۰	-	۱	-	۳	-	۳	۲	-	-	۱	۴	۰	۳	۲	۱	-	دیمان
۱۳	۷	-	۱	-	۳	-	۳	۲	-	۱	-	۴	۰	۵	۰	۱	-	کندوان
۱۱	۹	-	۱	-	۳	-	۳	۲	-	۱	-	۴	۰	۴	۱	-	۱	میمند
۹	۱۱	-	۱	-	۳	-	۳	۲	-	-	۱	۴	۰	۳	۲	-	۱	ویرسوق
۱۳	۷	-	۱	-	۳	-	۳	۲	-	۱	-	۴	۰	۵	۰	۱	-	گلستان

(منبع: نگارندگان: ۱۳۹۶)

رتال جامع علوم انسانی

جدول شماره (۵): ضریب عمران پذیری روستاهای مورد مطالعه

P & N		بازرگانی و خدمات																روستا
		تعمیرگاه ماشین آلات کشاورزی		بانک		گوشت فروشی		نانوایی		بقالی		فروشگاه تعاونی		نماینده پخش سیلندر گاز		آتش نشانی		
N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	
۶	۱۰	-	۱	۴	-	-	۱	-	۲	-	۱	-	۲	-	۴	۲	-	بوسجین
۸	۸	۱	-	۴	-	۱	-	-	۲	-	۱	-	۲	-	۴	۲	-	قور تلموش
۷	۹	۱	-	۴	-	-	۱	-	۲	-	۱	-	۲	-	۴	۲	-	قره شیران
۱۴	۲	۱	-	۴	-	۱	-	-	۲	۱	-	۲	-	۴	-	۲	-	مجیدآباد
۱۳	۳	۱	-	۴	-	۱	-	-	۲	-	۱	۲	-	۴	-	۲	-	ایلانجیق
۱۳	۳	۱	-	۴	-	۱	-	-	۲	-	۱	۲	-	۴	-	۲	-	اسلام آباد
۱۳	۳	۱	-	۴	-	۱	-	-	۲	-	۱	۲	-	۴	-	۲	-	ایرنجی
۱۵	۱	۱	-	۴	-	۱	-	۲	-	-	۱	۲	-	۴	-	۲	-	پیرنق
۱۳	۳	۱	-	۴	-	۱	-	-	۲	-	۱	۲	-	۴	-	۲	-	دیمان
۱۳	۱	۱	-	۴	-	۱	-	۲	-	-	۱	۲	-	۴	-	۲	-	کندوان
۱۳	۳	۱	-	۴	-	۱	-	-	۲	-	۱	۲	-	۴	-	۲	-	میمند
۸	۹	-	۱	۴	-	۱	-	۲	-	۱	۲	-	۳	-	۲	-	ویرسق	
۱۶	۳	۱	-	۴	-	۱	-	-	۲	-	۱	۲	-	۴	-	۲	-	گلستان

(منبع: نگارندگان: ۱۳۹۶)

جدول شماره (۶): ضریب عمران پذیری روستاهای مورد مطالعه

P & غ غN		عبور راه بین المللی		راه ارتباطی درجه ۲=۲ راه ارتباطی درجه ۱=۳ مرکزیت ارتباطی=۵				گردشگری و جاذبه						موقعیت و وضعیت جغرافیایی				روستا
								آبگرم		آثار تاریخی		منطقه نمونه گردشگری		قابلیت توسعه و گسترش کالبدی		عدم رانش زمین		
غN	Pغ	N	P	N	P			N	P	N	P	N	P	N	P	N	P	
۲۲	۱۰	۵	-	-	۲	-	-	۵	-	۵	-	۷	-	-	۳	-	۵	بوسجین
۲۲	۱۱	۵	-	-	۳	-	-	۵	-	۵	-	۷	-	-	۳	-	۵	قور تولموش
۱۲	۲۳	۵	-	-	-	-	۵	-	۵	-	۵	۷	-	-	۳	-	۵	قره شیران
۲۷	۵	۵	-	۲	-	-	-	۵	-	۵	-	۷	-	۳	-	-	۵	مجیدآباد
۸	۲۷	-	۵	-	-	-	۵	-	۵	-	۵	-	۷	۳	-	۵	-	ایلانجیق
۲۲	۱۱	۵	-	-	۳	-	-	۵	-	۵	-	۷	-	-	۳	-	۵	اسلام آباد
۲۲	۸	۵	-	۲	-	-	-	۵	-	۵	-	۷	-	-	۳	-	۵	ایرنجی
۲۲	۱۱	۵	-	-	۳	-	-	۵	-	۵	-	۷	-	-	۳	-	۵	پیرنق
۲۲	۱۱	۵	-	-	۳	-	-	۵	-	۵	-	۷	-	-	۳	-	۵	دیمان
۲۲	۱۱	۵	-	-	۳	-	-	۵	-	۵	-	۷	-	-	۳	-	۵	کندوان
۲۴	۸	۵	-	۲	-	-	-	۵	-	۵	-	۷	-	-	۳	-	۵	میمند
۲۲	۱۳	۵	-	-	-	-	-	۵	-	۵	-	۷	-	-	۳	-	۵	ویرسق
۱۲	۲۰	۵	-	۲	-	-	-	۵	-	-	۵	-	۷	-	۳	-	۵	گلستان

(منبع: نگارندگان: ۱۳۹۶)

جدول شماره (۷): ضریب عمران پذیری روستاهای مورد مطالعه

P & غ غN	ورزشی		محل خرید مایحتاج		طرحها		مرکزیت دهستان		فاصله تا نزدیکترین شهر به KM				روستا			
	سالن ورزشی	زمین ورزشی	از خود آبادی		طرح هادی اجراشده		N P		بالای ۱۶	۱۰ تا ۱۵		۵ تا ۱۰				
										۰ تا ۵	۱ تا ۳	۳ تا ۵		۵ تا ۱۰		
غN	Pغ	N	P	N	P	N	P	۵	-	N	P	۰	۱	۳	۵	
۱۲	۷	۲	-	-	۱	-	۳	۵	-	۵	-	-	-	۳	-	بوسجین
۱۲	۹	۲	-	-	۱	-	۳	۵	-	۵	-	-	-	-	۵	قور تولموش
۲	۱۷	۲	-	-	۱	-	۳	-	۵	-	۵	-	-	۳	-	قره شیران
۱۶	۱	۲	-	۱	-	۳	-	۵	-	۵	-	۱	-	-	-	مجیدآباد
۱۳	۶	۲	-	۱	-	-	۳	۵	-	۵	-	-	-	۳	-	ایلاتجیق
۶	۱۱	-	۲	۱	-	-	۳	۵	-	-	۵	-	۱	-	-	اسلام آباد
۱۶	۳	۲	-	۱	-	۳	-	۵	-	۵	-	-	-	۳	-	ایرنجی
۱۱	۸	۲	-	۱	-	۳	-	-	۵	۵	-	-	-	۳	-	پیرنق
۱۶	۳	۲	-	۱	-	۳	-	۵	-	۵	-	-	-	۳	-	دیمان
۱۶	۱	۲	-	۱	-	۳	-	۵	-	۵	-	-	۱	-	-	کندوان
۱۶	۱	۲	-	۱	-	۳	-	۵	-	۵	-	-	۱	-	-	میمند
۷	۱۴	۲	-	-	۱	-	۳	-	۵	۵	-	-	-	-	۵	ویرسق
۱۶	۱	۲	-	۱	-	۳	-	۵	-	۵	-	۱	-	-	-	گلستان

(منبع: نگارندگان: ۱۳۹۶)

جدول شماره (۸): ضریب عمران پذیری روستاهای مورد مطالعه

دهستان	روستا	P غ	N غ	$DC = \frac{\sum P}{\sum N}$	$DC = \frac{\sum P}{\sum N} * 100$
مهماندوست	بوسجین	۶۴	۶۱	۱/۰۴	۱۰۴/۹
	یورتچی شرقی	۵۰	۷۸	۰/۶۴	۶۴/۱
	یورتچی غربی	۷۸	۵۰	۱/۵۶	۱۵۶
دورسونخواجه	مجیدآباد	۳۱	۹۲	۰/۳۳	۳۳/۶
	ایلانجیق	۵۰	۷۸	۰/۶۴	۶۴/۱
	اسلامآباد	۴۲	۸۲	۰/۵۱	۵۱/۲
رضا قلی قشلاقی	ایرنجی	۳۱	۹۲	۰/۳۳	۳۳/۶
	پیرنق	۴۵	۸۱	۰/۵۵	۵۵/۵
	دیمان	۴۷	۷۹	۰/۵۹	۵۹/۴
	کندوان	۲۲	۱۰۰	۰/۲۲	۲۲
	میمند	۳۳	۹۰	۰/۳۶	۳۶/۶
	ویرسق	۷۱	۶۰	۱/۱۸	۱۱۸/۳
گلستان	۴۹	۷۷	۰/۶۳	۶۳/۶	

(منبع: نگارندگان: ۱۳۹۶)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

جدول شماره (۹): وضعیت عمران پذیری روستاهای مورد مطالعه

روستا	$DC = \frac{\sum P}{\sum N}$	رتبه	نتایج حاصله
قره شیران	۱/۵۶	۱	عمران پذیری در روستاهای مورد نظر، از مطلوبیت بیشتری برخوردار خواهد بود.
ویرسوق	۱/۱۸	۲	
بوسجین	۱/۰۴	۳	
ایلانجیق	۰/۶۴	۴	عمران پذیری روستاهای مورد نظر منفی است و سرمایه گذاری در آنها بازده کمتری خواهد داشت و احتمالاً با شکست روبه رو خواهد شد.
قورتولموش	۰/۶۴	۵	
گلستان	۰/۶۳	۶	
دیمان	۰/۵۹	۷	
پیرنق	۰/۵۵	۸	
اسلام آباد	۰/۵۱	۹	
میمند	۰/۳۶	۱۰	
مجیدآباد	۰/۳۳	۱۱	
ایرنجی	۰/۳۳	۱۲	
کندوان	۰/۲۲	۱۳	

(منبع: نگارندگان: ۱۳۹۶)

با توجه به نتایج حاصله می توان گفت که روستای قره شیران با ضریب ۱/۵۶ از بیشترین عمران پذیری برخوردار است که بیانگر مطلوبیت بیشتر این روستا برای عمران پذیری می باشد. روستاهای ویرسوق و بوسجین که با ضریب ۱/۱۸ و ۱/۰۴ در رتبه های دوم و سوم قرار دارند نیز از عمران پذیری مطلوب تری برخوردارند. سایر روستاهای مورد پژوهش (۱۰ روستا) از ضریب عمران پذیری پایینی برخوردارند و عمران پذیری آنها منفی است و سرمایه گذاری در آنها احتمالاً با شکست روبه رو خواهد شد.

بررسی سؤالات تحقیق

سؤال اول: به نظر می رسد در مرکز دهستان قرار گرفتن در توسعه یافتگی روستا مؤثر بوده است. یافته های تحقیق نشان می دهد که در مرکز دهستان قرار گرفتن در بالا بودن ضریب عمران پذیری روستاها مؤثر نبوده است. در این بین تنها روستای قره شیران است که هم از ضریب عمران پذیری بالایی برخوردار است و هم مرکز دهستان (یورتچی غربی) می باشد. در مقابل روستای اسلام آباد علی رغم اینکه جزء روستاهای بالای ۳۰۰ نفر

جمعیت و مرکز دهستان دوسونخواجه می‌باشد از ضریب عمران پذیری پایینی برخوردار است؛ بنابراین فرضیه اول تحقیق تأیید نمی‌شود.

سؤال دوم: به نظر می‌رسد بین ضریب عمران پذیری روستاهای بالای ۳۰۰ نفر جمعیت شهرستان نیر و جمعیت آن‌ها رابطه معناداری وجود دارد.

برای بررسی رابطه بین جمعیت روستاها و توان عمران پذیری آن‌ها از آزمون پیرسون استفاده شد که نتیجه آن در جدول (۱۰) آورده شده است. نتیجه این آزمون نشان می‌دهد که به لحاظ آماری بین ضریب عمران پذیری روستاها و جمعیت آن‌ها همبستگی بالایی وجود دارد و عمدتاً روستاهایی که ضریب عمران پذیری بالایی دارند آن‌هایی هستند که جمعیت بیشتری نیز دارند. ($0/757 =$ ضریب همبستگی و $0/001 =$ سطح معناداری)؛ بنابراین فرضیه دوم تحقیق تأیید می‌شود.

جدول شماره (۱۰): نتیجه همبستگی بین ضریب عمران پذیری و جمعیت

محاسبه ضریب همبستگی پیرسون							
شدت	نوع	جهت	حجم	سطح	ضریب	جمعیت	
رابطه	رابطه	رابطه		معناداری	عمران‌پذیری		
بالا	مستقیم	مثبت	۱۳	۰/۰۰۱	۰/۷۵۷	۱	جمعیت

(منبع: نگارندگان: ۱۳۹۶)

سؤال سوم: به نظر می‌رسد بین ضریب عمران پذیری روستاهای بالای ۳۰۰ نفر جمعیت شهرستان نیر و فاصله آن‌ها از مراکز شهری شهرستان (نیر و کوراییم) رابطه معناداری وجود دارد.

نتیجه آزمون پیرسون، برای بررسی رابطه بین فاصله از مراکز شهری و ضریب عمران‌پذیری روستاها، حاکی از همبستگی نسبتاً ضعیفی در رابطه بین این دو عامل می‌باشد و نشان می‌دهد که نزدیکی روستاها به مراکز شهری در توسعه‌یافتگی روستاها تأثیر اندکی دارد و تأثیر عامل جمعیت در توسعه‌یافتگی روستاها نسبت به عامل نزدیکی به مراکز شهری بسیار بالاست ($0/481 =$ ضریب همبستگی و $0/048 =$ سطح معناداری)؛ بنابراین فرضیه سوم این تحقیق نیز تأیید می‌شود (جدول ۱۱).

جدول شماره (۱۱): نتیجه همبستگی بین فاصله از مراکز شهری و ضریب عمران پذیری روستاها

محاسبه ضریب همبستگی پیرسون							
فاصله از مراکز شهری	ضریب عمران پذیری	سطح معناداری	حجم	جهت رابطه	نوع رابطه	شدت رابطه	
فاصله از مراکز شهری	۰/۴۸۱	۰/۰۴۸	۱۳	مثبت	مستقیم	نسبتاً بالا	۱

(منبع: نگارندگان: ۱۳۹۶)

نتیجه گیری

در اجرای هر طرح و پروژه عمرانی در یک ناحیه در راستای دستیابی به توسعه، شناخت وضع موجود و ترسیم فضای مطلوب ضروری است و برای دستیابی به این هدف مهم، بهره برداری بهینه از امکانات و قابلیت‌ها و شناسایی محدودیت‌ها و تنگناها ضروری می‌باشد. در این پژوهش ابتدا روستاهای مورد پژوهش شامل ۱۳ روستا بالای ۳۰۰ نفر از میان ۱۰۰ روستای واقع در پنج دهستان شهرستان نیر انتخاب شدند. سپس برای وزن دهی به معیارها و زیرمعیارها از مقیاس ۹ کمیته‌ای استفاده شد. آنگاه از تکنیک ضریب عمران پذیری برای سنجش وضعیت عمران پذیری روستاها استفاده گردید. پس از وزن دهی به شاخص‌ها و استفاده از تکنیک ضریب عمران-پذیری مشخص شد که روستاهای قره شیران، ویرسوق و بوسجین با امتیازات عمران پذیری ۱/۵۶، ۱/۱۸ و ۱/۰۴ به ترتیب در رتبه‌های اول تا سوم قرار دارند و از ظرفیت و توانایی بالاتری برای ارائه خدمات و سرمایه‌گذاری برخوردار می‌باشند و سرمایه‌گذاری در آن‌ها از مطلوبیت بیشتری برخوردار هست و با بازده مثبت مواجه خواهد شد. از میان روستاهای برتر فقط روستای قره شیران به عنوان مرکز دهستان از ضریب عمران پذیری بیشتری برخوردار است. نکته مهم در این زمینه کم‌رنگ بودن نقش مراکز دهستانی به جز روستای قره شیران می‌باشد. همچنین در میان روستاهای مورد پژوهش فقط روستاهای قره شیران و اسلام‌آباد به ترتیب مرکز دهستان‌های یورتچی غربی و دورسونخواجه می‌باشند، شهر کوراییم نیز مرکز دهستان یورتچی شرقی می‌باشد و سایر مراکز دهستانی جمعیت پایین‌تر از ۳۰۰ نفر دارند. در مورد روستای قره شیران باید گفت که این روستا به نوعی دروازه سه دهستان مهماندوست، یورتچی شرقی و یورتچی غربی برای ورود به مرکز شهرستان می‌باشد و اکثریت روستاهای تابعه دهستان‌های فوق از روستای قره شیران به عنوان راه اصلی ارتباطی برای رفتن به شهر نیر (مرکز شهرستان) استفاده می‌نمایند. همچنین این روستا هم به لحاظ جغرافیایی و هم به لحاظ ارتباطی مرکزیت مناسبی به روستاهای دهستان یورتچی غربی است و انتخاب آن به عنوان مرکز دهستان کاملاً موجه و منطقی می‌باشد. در مورد روستای ویرسوق که در دهستان دورسونخواجه قرار دارد باید گفت که این روستا از ضریب

عمران پذیری بالایی نسبت به سایر روستاهای این دهستان برخوردار است و توانایی مرکز دهستان بودن را نیز دارد اما انتخاب روستای اسلام‌آباد برای مرکز دهستان با وجود ضریب عمران‌پذیری پایین شاید مناسب‌تر باشد به‌گونه‌ای که روستاهای اطراف فاصله و موقعیت مناسبی به این روستا نسبت به روستای ویرسوق دارند. همچنین این روستا از منابع آبی بسیار بالایی برخوردار است به‌طوری‌که درزمینه تولید آب‌معدنی و انواع نوشیدنی‌ها فعالیت دارد و در صورت توجه مسئولان و ارائه خدمات مناسب می‌تواند نقش یک مرکز دهستان قوی را ایفا نماید. در مورد روستای بوسجین باید عنوان کرد که گرچه بوسجین دارای پتانسیل بالا نسبت به مناطق اطراف خود می‌باشد چراکه هم از نظر درآمد کشاورزی و هم از نظر وسعت زمین‌های آبی و تعداد تحصیل‌کردگان به نسبت جمعیت، منابع آبی مناسب شرب و غیر شرب و هم ماندگاری مردم و مهاجرت نکردن به نسبت جمعیت و داشتن پمپ‌بنزین و تعاونی مصرف فعال و ... دارای ویژگی برتر می‌باشد و این روستا با این شرایط استحقاق مرکز دهستان بودن را دارد اما بنا به دلایلی که مهم‌ترین آن فاصله از جاده اصلی می‌باشد از مرکز دهستان بودن محروم مانده است. درحالی‌که می‌تواند مرکز دهستان مهماندوست باشد و برای ارائه خدمات می‌تواند قوی‌تر از روستای مهماندوست علیا عمل نماید. در مورد دهستان یورتچی شرقی که مرکزیت آن با شهر کوراییم می‌باشد با چشم‌پوشی از شهر بودن این مرکز، می‌توان گفت که انتخاب آن به‌عنوان مرکز دهستان مناسب‌تر از سایر سکونتگاه‌هاست و مرکزیت بسیار مناسبی از لحاظ جغرافیایی و ارتباطی به روستاهای اطراف دارد. در مورد دهستان رضاقلی قشلاقی نیز که روستای گلستان از روستاهای موردتحقیق ما در آن دهستان قرار دارد می‌توان گفت که این روستا مرکزیت مناسبی به لحاظ جغرافیایی به روستاهای اطراف ندارد و در انتها الیه شمال شرقی این دهستان و شهرستان نیر قرار دارد. روستای گلستان نیز به علت قرارگیری در حاشیه باوجود جمعیت بالا نمی‌تواند نقش مرکز دهستان بودن را ایفا نماید و تجدیدنظر در مرکز این دهستان مناسب خواهد بود و می‌تواند در ارائه خدمات، مناسب‌تر باشد.

نتیجه بررسی رابطه بین جمعیت و ضریب عمران‌پذیری روستاهای بالای ۳۰۰ نفر جمعیت شهرستان نیر نشان می‌دهد که بین این دو عامل همبستگی بالایی وجود دارد و عمدتاً روستاهای با ضریب عمران‌پذیری بالا آن‌هایی هستند که جمعیت بیشتری نیز دارند. نتیجه بررسی عامل فاصله از مراکز شهری (نیر و کوراییم) و ضریب عمران‌پذیری روستاها نشان داد که همبستگی نسبتاً ضعیفی بین این دو عامل دیده می‌شود و نزدیکی روستاها به مراکز شهری تا حد نسبتاً ضعیفی در توسعه‌یافتگی آن‌ها مؤثر می‌باشد.

گرچه شکل‌گیری و گسترش روستاها در یک منطقه می‌تواند ناشی از عوامل مختلفی باشد اما با توجه به وجود همبستگی بالا بین عامل جمعیت و بالا بودن ضریب عمران‌پذیری روستاها به نظر می‌رسد سیاست‌های ارائه خدمات به روستاها بیشتر تحت تأثیر عامل جمعیت بوده که به‌عنوان مبنای سرمایه‌گذاری بوده است. همچنین به دلیل همبستگی نسبتاً ضعیفی که میان عامل فاصله از مراکز شهری با ضریب عمران‌پذیری روستاها وجود

دارد می‌توان نتیجه گرفت که نزدیکی روستاها به مراکز شهری نیز تا حد نسبتاً ضعیفی در توسعه‌یافتگی روستاها مؤثر بوده است.

پیشنهادات

- ۱- تغییر در مرکزیت دهستان مهماندوست از روستای مهماندوست علیا به روستای بوسجین از طریق ایجاد راه ارتباطی مناسب به این روستا به دلیل توانمندی‌ها و قابلیت‌های بالای روستا بوسجین
- ۲- تغییر در مرکزیت دهستان رضا قلی قشلاقی به دلیل انتخاب غیرمنطقی و نامناسب آن و قرارگیری آن در انتها الیه شمال شرقی این دهستان و عدم داشتن مرکزیت مناسب و در نتیجه واگذاری مرکزیت دهستان به یکی از روستاهای تابعه که به گونه‌ای مرکزیت جغرافیایی و ارتباطی دارد.
- ۳- تقویت زیرساخت‌ها و ایجاد مراکز خدماتی در روستای اسلام‌آباد برای ایفای نقش بهتر این روستا به عنوان مرکز دهستان
- ۴- ایجاد انواع خدمات و تسهیلات بهداشتی، آموزشی، اداری و ... برای مراکز دهستان‌ها و روستاهای بزرگ به منظور جلوگیری از مراجعات متعدد مردم به شهرها برای بهره‌گیری از خدمات
- ۵- تقویت اقتصاد و اشتغال مراکز دهستانی و روستاهای بزرگ و نقش‌پذیر کردن هرکدام از روستاها با توجه به قابلیت‌ها و توان‌های محیطی هرکدام از آن‌ها و اجرای طرح‌های مناسب در زمینه‌های کشاورزی، دامداری، گردشگری و ...
- ۶- تبلیغات مناسب برای جذب گردشگر و توسعه مناطق نمونه گردشگری به علت توان بالای منطقه در زمینه گردشگری بخصوص اینکه جاذبه‌های فراوانی در سطح شهرستان قرار دارد از جمله وجود کوه سبلان، آب‌های گرم معدنی، سدهای طبیعی و مصنوعی، انواع آثار تاریخی، غارها و قلعه‌های باستانی و ...
- ۷- استفاده از چشمه‌های طبیعی فراوان منطقه در زمینه تولید آب‌های معدنی و تولید انواع نوشیدنی برای اشتغال‌زایی و جلوگیری از مهاجرت به شهرهای اطراف و بخصوص تهران.

منابع و ماخذ

- ۱- امانپور، سعید و مودت، الیاس (۱۳۹۲)، سنجش و رتبه‌بندی میزان توسعه و فقر در استان خوزستان، فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی شهری، سال ۱، شماره ۱، ص ۱۱۳-۱۳۲.
- ۲- آسایش، حسین (۱۳۸۳)، اصول و روش‌های برنامه‌ریزی ناحیه‌ای، چاپ ششم، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.
- ۳- پاپلی یزدی، محمدحسین و ابراهیمی، محمد (۱۳۸۵)، نظریه‌های توسعه روستایی، چاپ دوم، انتشارات سمت، تهران.
- ۴- پریزادی، طاهر (۱۳۹۴)، جزوه کلاسی کارشناسی ارشد، دانشگاه خوارزمی تهران.
- ۵- پورطاهری، مهدی (۱۳۹۳)، کاربرد روش‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه در جغرافیا، چاپ چهارم، انتشارات سمت، تهران.
- ۶- تقوایی، مسعود و صالحی، مریم (۱۳۹۲)، سنجش سطوح توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان همدان (با تأکید بر رویکرد تحلیل منطقه‌ای)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۳، شماره ۱۱، ص ۳۰-۱۹.
- ۷- دین‌پناه، غلامرضا (۱۳۹۳)، بررسی سطح توسعه روستایی با تکنیک TOPSIS (مطالعه موردی: بخش اصلاندوز - پارس‌آباد)، نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۱۸، شماره ۵۰، ص ۱۷۵-۱۸۸.
- ۸- رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۰)، برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، چاپ چهارم، نشر قومس، تهران.
- ۹- زبردست، اسفندیار (۱۳۸۲)، ارزیابی روش‌های تعیین سلسله‌مراتب و سطح‌بندی سکونتگاه‌ها در رویکرد عملکردهای شهری در توسعه روستایی، مجله‌های هنرهای زیبا، شماره ۱۳، ص ۴۵-۳۳.
- ۱۰- زیاری، کرامت‌الله؛ محمدی، اکبر و عطار، خلیل (۱۳۹۰)، بررسی درجه توسعه‌یافتگی شهرستان‌های کشور و رابطه آن با نرخ شهرنشینی، مجله علمی تخصصی برنامه‌ریزی فضایی، سال ۱، شماره ۳، ص ۱۶-۱.
- ۱۱- صفائی پور، مسعود و مودت، الیاس (۱۳۹۲)، ارزیابی استان‌های ایران با تأکید بر شاخص‌های اجتماعی-اقتصادی و شاخص‌های ترکیبی توسعه انسانی با استفاده از تکنیک TOPSIS و GIS، مطالعات برنامه‌ریزی شهری، سال ۱، شماره ۳، ص ۱۱-۲۷.
- ۱۲- صفری، رباب و بیات، مقصود (۱۳۹۲)، تعیین سطوح توسعه‌یافتگی نواحی روستایی استان آذربایجان شرقی با استفاده از تکنیک آماری تحلیل عاملی و تحلیل خوشه‌ای، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۱۳، شماره ۲۸، ص ۴۸ - ۳۱.
- ۱۳- علی‌الحسابی، مهران (۱۳۸۱)، لزوم نگرش نوین در توسعه عمران روستایی، فصلنامه مسکن و انقلاب، شماره ۱۰۰، تهران.

- ۱۴- عنابستانی، علی اکبر؛ روستا، مجتبی؛ آوریده، اصغر و صیادی آنگلی، محمد (۱۳۹۲)، مقایسه تطبیقی سطح برخورداری سکونتگاه‌های روستایی با استفاده از مدل ضریب ویژگی و موریس (مطالعه موردی: بخش میمند - شهرستان فیروزآباد)، فصل‌نامه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس، سال ۶، شماره ۱۹، ص ۹۹-۱۱۹.
- ۱۵- عنابستانی، علی اکبر؛ خسروبیگی، رضا؛ تقیلو، علی اکبر و شمس‌الدینی، رضا (۱۳۹۰)، سطح‌بندی پایداری توسعه روستایی با استفاده از فن تصمیم‌گیری چند معیاره برنامه‌ریزی توافقی CP (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان کميجان)، فصلنامه جغرافیای انسانی، سال ۳، شماره ۲، ص ۱۲۶ - ۱۰۷.
- ۱۶- غفاری، سید رامین و صالحی، نگین (۱۳۹۲)، سطح‌بندی توسعه روستایی به روش تصمیم‌گیری چند معیاره فازی (مطالعه موردی: شهرستان شهرکرد، بخش سامان)، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۸، شماره ۳، ص ۱۹۶ - ۱۷۹.
- ۱۷- غیاثوند، ابوالفضل و معزی‌فر، حسن (۱۳۹۰)، مقایسه روش‌های تعیین درجه توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان خراسان جنوبی، فصلنامه علوم اقتصادی، سال ۵، شماره ۱۷، ص ۱۸۸-۱۶۵.
- ۱۸- کلانتری، خلیل؛ اسدی، علی و چوپچیان، شهلا (۱۳۸۸)، تدوین و اعتبارسنجی شاخص‌های توسعه پایدار مناطق روستایی، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال ۱، شماره ۲، ص ۸۶ - ۶۹.
- ۱۹- کلانتری، خلیل (۱۳۹۰)، برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای (تئوری‌ها و تکنیک‌ها)، انتشارات خوشبین، تهران.
- ۲۰- لطفی، صدیقه و شعبانی، مرتضی (۱۳۹۲)، ارائه مدلی تلفیقی جهت رتبه‌بندی توسعه منطقه‌ای مطالعه موردی؛ بخش بهداشت و درمان استان مازندران، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۱۳، شماره ۲۸، ص ۳۰-۷.
- ۲۱- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان اردبیل
- ۲۲- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان اردبیل
- ۲۳- ملکی، کیومرث؛ قنبری، یوسف؛ شایان، محسن و شفاعتی، آرزو (۱۳۹۴)، سنجش ضریب عمران پذیری روستاهای بزرگ شهرستان روانسر، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۳۰، شماره ۲، ص ۱۰۲ - ۸۵.
- ۲۴- موسی‌پور میاندهی، پری و استعلاجی، علیرضا (۱۳۸۹)، تحلیلی بر سطوح توسعه‌یافتگی نواحی روستایی شهرستان بندر انزلی با تأکید بر مدل متغیرهای استانداردشده، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال ۷، شماره ۲۶، ص ۱۳۵ - ۱۱۹.
- ۲۵- میسرا، آر. پی و سوندرام، کی. وی (۱۳۷۱)، گزینه‌های توسعه روستایی، مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی، تهران.

- 26- Brouwer, C (2004). Sustainable Development: Exploring the Contradictions. Methuen. NewYork.
- 27- Easterlin, R, A (1968). Overview Economic Growth, D, L, Sills(Ed). Interhational Encylopedia of Lhesocial Sciencess. New York.
- 28- Hadder, R (2003). Development Geography. Routledge. London and New York.
- 29- Martic, M and Savic, G (2001). An application of DEA for comparative analysis and ranking of egioms in sebja with regarde to social-economic development. European Journal of Operetional Research. No 132. PP 343-356.
- 30- Paul, p (1999). «Economic Development in the world». Boston University.
- 31- Peet, R (1999). Theories of Development. Guilford Press. New York and London.

